

Erfgoedrapport Breda 160

Prinsenbeek Heikantsestraat

Inventariserend veldonderzoek door middel van
proefsleuven

drs. J.H. Nollen

Gemeente Breda

COLOFON

Titel: Prinsenbeek Heikantsestraat

Erfgoedrapport Breda 160

Auteurs: drs. J. Nollen

Kaarten: drs. J. Nollen

Eindredactie en autorisatie: drs. F.J.C. Peters

Veldwerk en uitwerking: drs. J. Nollen, L. de Jonge MA, J. Harmanus

Senior archeoloog: drs. F.J.C. Peters

ISSN: 2210-9552

© Gemeente Breda, 2015

Gemeente Breda

Directie Ontwikkeling

Afdeling Ruimte

Postbus 90156

4800 RH Breda

Prinsenbeek
Heikantsestraat
Inventariserend
veldonderzoek
door middel van
proefsleuven

Samenvatting

In opdracht van de Directie Ontwikkeling, Afdeling Ruimte van de gemeente Breda, heeft team erfgoed van de Afdeling Ruimte op 25 en 26 november 2014 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd op een plangebied aan de Heikantsestraat 65 te Prinsenbeek. Aanleiding voor het onderzoek is de herinrichting van plangebied waarbij bodemverstorende werkzaamheden plaatsvinden.

De bodemopbouw in het plangebied bestond grotendeels uit een A-C profiel, op enkele plaatsen was de B-horizont nog aanwezig. Het merendeel van de sporen waren paalsporen maar er zijn ook twee kuilen, een dierbegraafing en spitsporen gevonden. Alle sporen en vondsten dateren in de nieuwe tijd C (1850-heden) en houden verband met het boerderijerf dat vanaf ongeveer de jaren '30 van de vorige eeuw op dit terrein heeft gelegen. Er zijn twee palenrijen en twee clusters paalsporen uit deze periode gevonden.

Inhoudsopgave

1 inleiding-	11
2 ligging en aard van het terrein-	13
3 landschappelijke gegevens en historische context-	15
4 archeologische achtergronden-	17
5 doelstelling-	19
6 werkwijze-	21
7 resultaten-	23
8 conclusie-	29
9 waardering en aanbeveling-	31
10 literatuur-	33
Bijlage 1: onderzoeksthema's en vraagstellingen-	35
Bijlage 2: sporenlijst-	38
Bijlage 3: vondstenlijst-	40
Bijlage 4 aardewerkinventarisatielijst-	41
Bijlage 5: allesporenkaart werkput 1, 4, en 5-	42
Bijlage 6: allesporenkaart werkput 2, 3, en 6-	43

1

INLEIDING

In opdracht van dhr Geschiere en dhr Van Gils namens de Directie Ontwikkeling, Afdeling Ruimte van de gemeente Breda, heeft team erfgoed van de Afdeling Ruimte een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd op een plangebied aan de Heikantsestraat 65 te Prinsenbeek. Aanleiding voor het onderzoek is de herinrichting van plangebied waarbij bodemversturende werkzaamheden plaatsvinden. De werkzaamheden kunnen de eventuele aanwezige archeologische resten beschadigen of vernietigen.

Het doel van het Inventariserende Veldonderzoek door middel van proefsleuven is op een snelle en betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische resten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen. Belangrijk is dat op basis van het inventariserende veldonderzoek een beslissing kan worden genomen of verder (voor)onderzoek op het terrein noodzakelijk en verantwoord is. Het veldwerk is uitgevoerd conform de richtlijnen van het Programma van Eisen (PvE) nummer 2014-32, opgesteld door F.J.C. Peters, senior KNA-archeoloog en M.L. Craane, medewerker archeologie bij de afdeling Ruimte.¹

Administratieve gegevens

Provincie Noord Brabant

Gemeente Breda

Plaats Prinsenbeek

Toponiem Heikantsestraat 65

Objectcode BR-399-14

Noord-coördinaten 108.226 / 402483, 108.278 / 402.500

Zuid-coördinaten 108.219 / 402.454, 108.257 / 402.432

Kaartblad 44C

Onderzoeksmeldingsnummer 64110

Opdrachtgever Gemeente Breda, Afdeling Ruimte, dhr Geschiere en dhr van Gils

Bevoegd gezag Gemeente Breda

Uitvoerder Gemeente Breda, Afdeling Ruimte

Sr. Archeoloog drs. Joeske Nollen

Veldarcheoloog Lina de Jonge MA

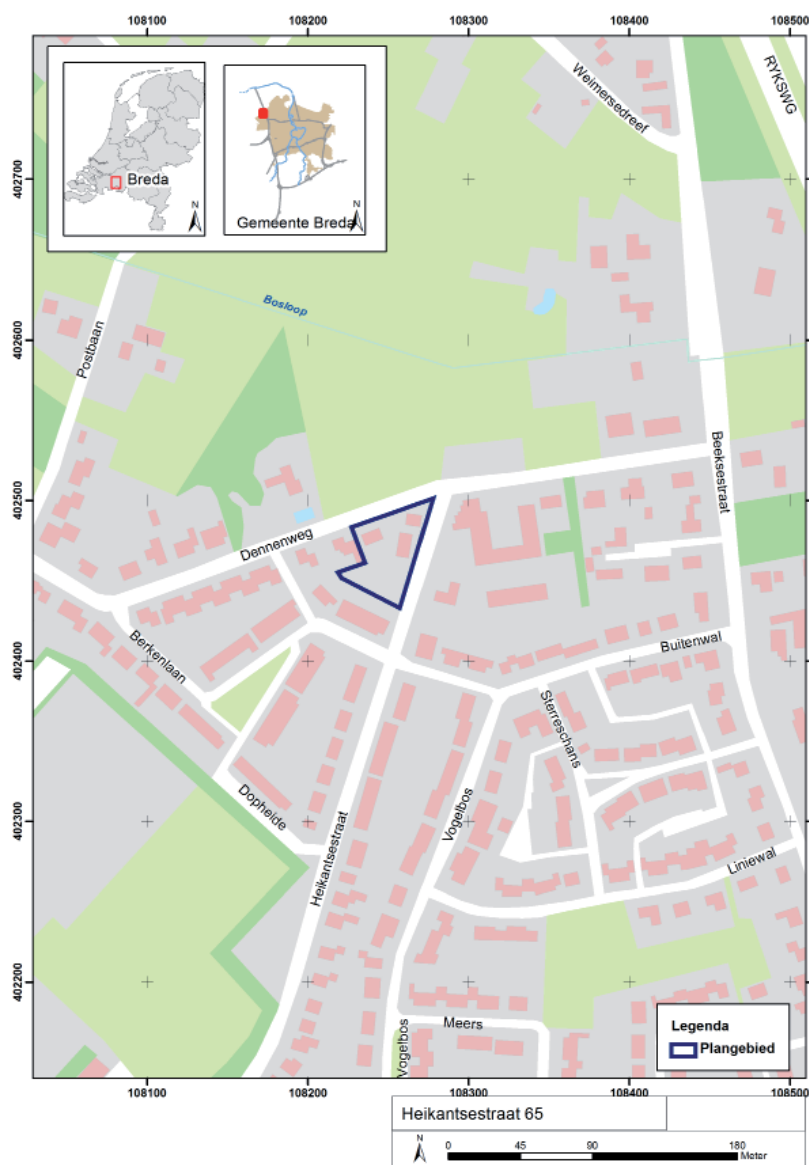
Veldmedewerker John Harmanus

2

LIGGING EN AARD VAN HET TERREIN

Het plangebied ligt ten noordwesten van het centrum van de Gemeente Breda aan de heikantsestraat 6 te Prinsenbeek op het perceel PSB00 H 2402. Het plangebied wordt begrensd door de Dennenweg in het noorden en de Heikantsestraat in het oosten. De overige grenzen worden gevormd door perceelgrenzen. Ten tijde van het onderzoek lag het plangebied braak en stonden er bomen, de gebouwen die op het terrein aanwezig waren zijn in 2010 gesloopt. De totale oppervlakte van het plangebied is circa 2000 m². Binnen het plangebied is 320 m² onderzocht (dat is 16 % van het plangebied).

Afb. 1.
Plangebied Heikantse-
straat 65 op topografi-
sche ondergrond

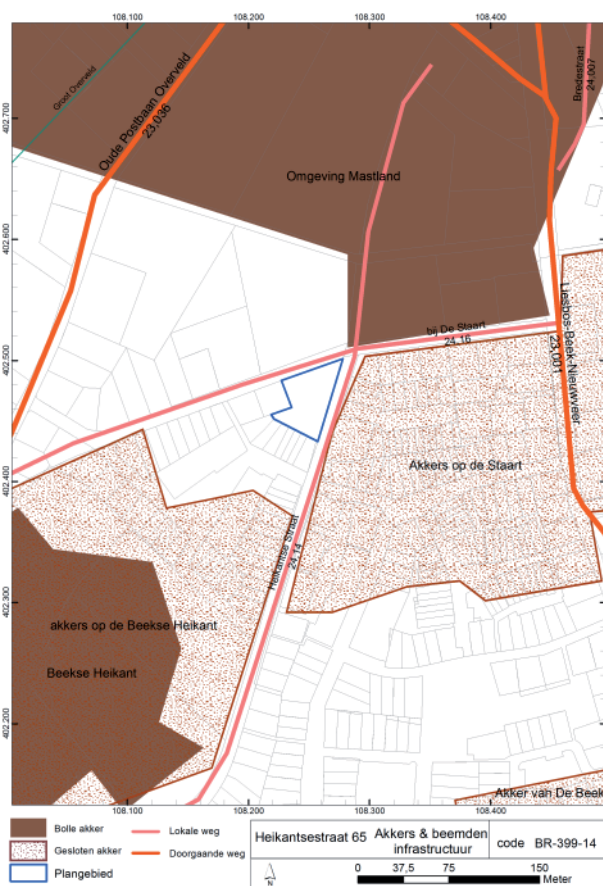
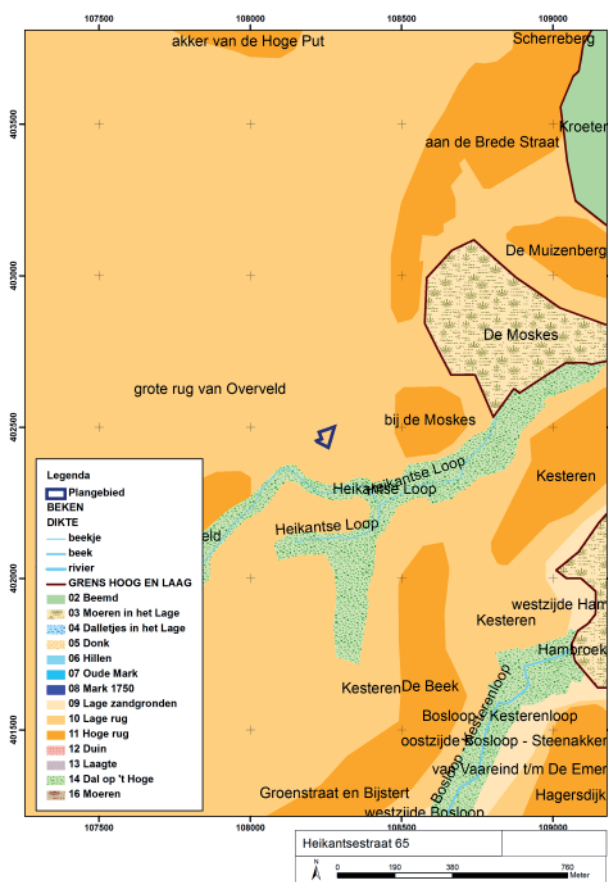

LANDSCHAPPELIJKE GEGEVENS EN HISTORISCHE CONTEXT

Afb. 2.

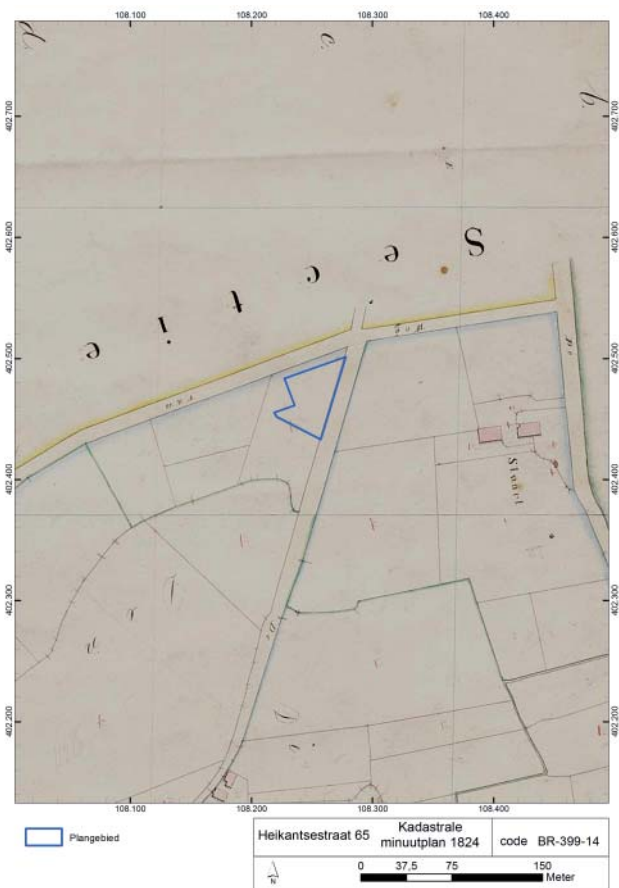
Links fysisch landschap, rechts thema akkers en beemden en infrastructuur volgens Leenders (2006) in de omgeving van het plangebied.

Het plangebied is volgens de geomorfologische kaart in archis2 gelegen op een dekzandrug. Leenders (2006) heeft dit kaartbeeld gespecificeerd en situeert het plangebied op de lage dekzandrug 'grote rug van Overveld' (afb. 2).² De bodem in het plangebied bestaat uit hoge zwarte enkeerdgronden (zEZ21). Direct ten noorden van het plangebied bestaat de bodem echter uit laarpodzolgronden (cHn21). De grondwatertrap in het plangebied is VI of VII. Deze combinaties betekenen dat er sprake is van slechte zandbouwlandgronden.

Het onderzoeksgebied wordt omringd door verschillende middeleeuwse akkercomplexen. In het noorden wordt het plangebied begrenst door de verbindingsweg ‘bij de Staart’ de huidige Dennenweg. In het oosten wordt het plangebied begrenst door de Heikantse straat (afb. 2). Direct ten noorden van de Dennenweg begint de Gemeente Overveld. Deze Groot Overveldse heide lag in 1650 nog onder heide. Ten zuiden van het plangebied was het Vogelbos gesitueerd (afb. 3). Leenders (2006) heeft geen nederzettingen of heerlijkheden en landgoederen in of in nabije

omgeving van het plangebied gekarteerd. Op de kadastrale minuut uit 1824 is in het plangebied geen bebouwing aanwezig (afb. 3).

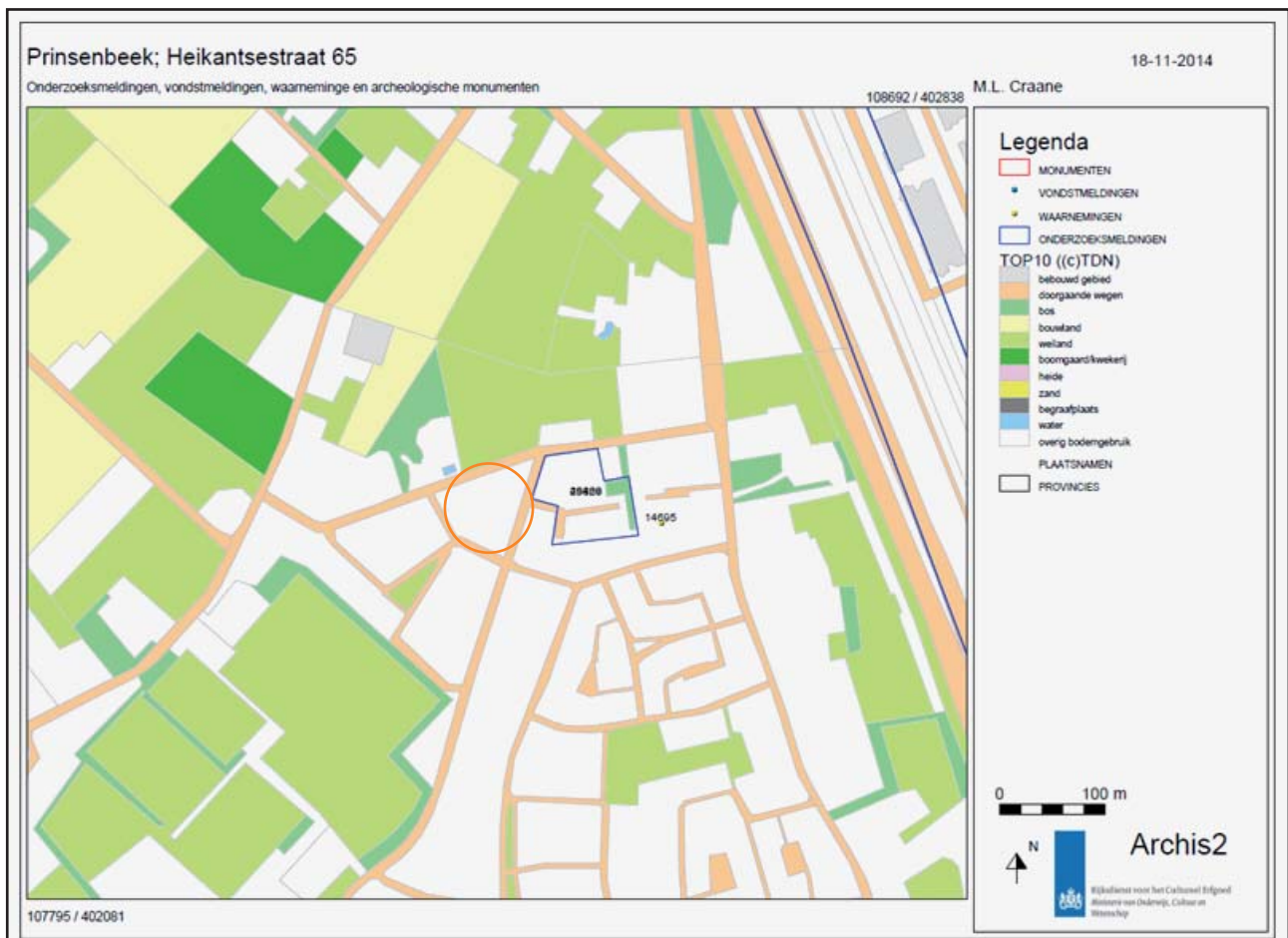
Afb. 3.
Links plangebied geprojecteerd op themakaart heide en bossen volgens Leenders (2006), rechts plangebied geprojecteerd op het kadastrale minuutplan uit 1824.

4

ARCHEOLOGISCHE ACHTERGRONDEN

Afb. 4.
Onderzoeksmeldingen, waarnemingen en vondstmeldingen in de omgeving van het plangebied (oranje cirkel) zoals vermeld in Archis3.

In het plangebied zijn geen vondstmeldingen of waarnemingen bekend. Wel is er in 2008 door Oranjewoud een bureauonderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 29426; BR-295-08). Voor het onverstoorde deel werd geadviseerd om een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uit te voeren. In het plangebied heeft tot 2010 een boerderij met bijgebouwen gestaan.

5

DOELSTELLING

5.1 Doelstelling

Het inventariserende veldonderzoek heeft tot doel op een snelle, maar betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische relictten in het plangebied door middel van proefsleuven. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen.

5.2 Vraagstelling

In de omgeving van Breda kunnen archeologische sporen en vondsten worden aangetroffen uit het paleolithicum tot en met het neolithicum, maar deze worden niet op grote schaal aangetroffen. Archeologisch onderzoek in de nabije omgeving heeft uitgewezen dat het dekzandlandschap van Breda-West vanaf de bronstijd (circa 2000 v.Chr.) vrij intensief bewoond is geweest. Hierbij is tevens een nieuw beeld ontstaan van de bewoning in de ijzertijd (500 v. Chr. tot begin van de jaartelling), Romeinse tijd (begin van de jaartelling tot circa 400 na Chr.) en vroege middeleeuwen (450-1050 na Chr.). Achterliggend doel van het onderzoek is het zo compleet mogelijk onderzoeken van enkele dekzandruggen in het landschap waardoor een duidelijk beeld gevormd kan worden van de bewoningsgeschiedenis, de ontwikkeling van de bewoning in de regio en het gebruik van de ruimte in al zijn aspecten op deze landschappelijke eenheden.

In de late middeleeuwen en nieuwe tijd neemt de hoeveelheid activiteiten – en de archeologische overblijfselen daarvan – toe. Voor de gemeente Breda zijn naast de sporen uit de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen ook de sporen uit de late middeleeuwen (de periode van stadsontwikkeling), de sporen verbonden aan de Nassaus en de sporen uit de Tachtigjarige oorlog van groot belang.

Ook onderwerpen uit meer recente perioden kunnen voor de geschiedenis en voor het verhaal van de stad Breda aanleiding zijn een archeologisch (voor)onderzoek te laten uitvoeren.

In het noorden en noordwesten van Breda bevindt zich een lager gelegen en nat gebied. Het betreft een paleolandschap waar overstromingen en veengroei (afzettingen van Duinkerken, Walcheren laagpakket) een belangrijke rol spelen.

Het landschap waarin de mensen gedurende de bewoningsperiode woonden is op diverse wijzen ingericht en gebruikt. De nalatenschap van deze inrichting en het gebruik daarvan geeft ons weer de mogelijkheid inzicht te krijgen in het leef- en denkpatroon van de bewoners gedurende de late prehistorie en de middeleeuwen. De vraagstellingen bij dit thema beslaan een breed geheel, van nederzetting tot begravingen. Het doel is een beeld te creëren van het leven in de regio Breda. De aandacht bij het onderzoek naar het natuurlijke landschap is met name gericht op de niet door de mens beïnvloede omgeving c.q. die aspecten van de natuur die uiteindelijk het menselijk handelen hebben beïnvloed. Bij dit onderzoeksthema staat de ontstaanswijze van het gebied centraal. Er kan namelijk naast de landschappelijke ligging van de vindplaatsen ook een beeld verkregen worden van de ruimere regio.

In het PvE zijn de volgende gebiedsgspecifieke onderzoeksvragen geformuleerd, die aan de hand van de resultaten van het inventariserend veldonderzoek beantwoord zouden moeten kunnen worden.

- Hoe is de bodemopbouw in het gebied (tevens eventueel door middel van boringen in kaart te brengen)?
- Zijn er sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aanwezig?
- Zijn er sporen uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?
- Zijn er sporen van ontginning aanwezig?
- Is er sprake van een esdek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?
- Zijn er sporen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van de bewoning?
- Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?
- Is er bebouwing aanwezig?
- Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd? Zijn er sporen van een legerkamp, of omwalling?
- Zijn er nog andere (bewonings)sporen?
- Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?
- Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

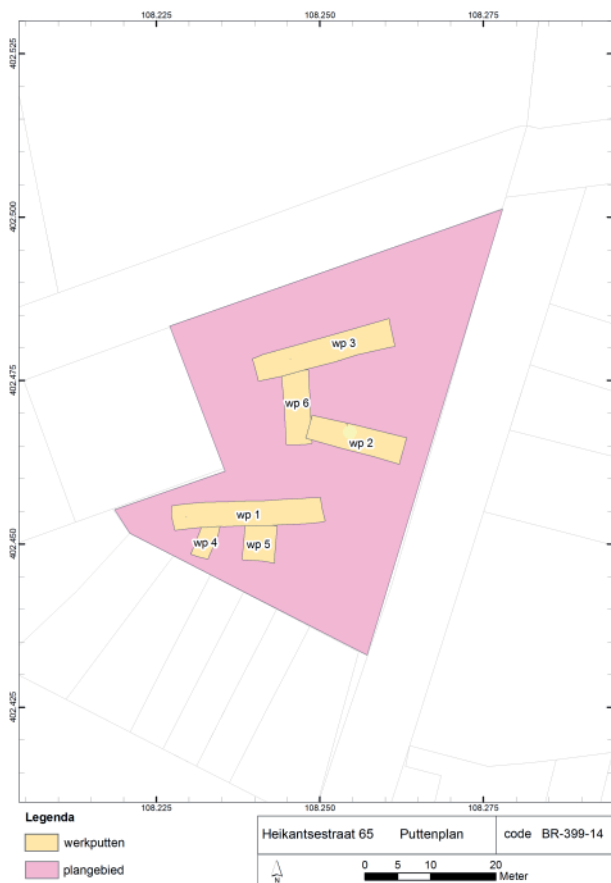
Naast deze onderzoeksvragen worden er in het PvE ook nog een aantal onderzoeksthema's en vraagstellingen vermeld die vanuit het totale archeologisch onderzoek in Breda-West zijn vertaald. In dit rapport staan deze weergegeven in bijlage 1. Indien deze relevant zijn voor de resultaten van dit onderzoek zal op deze vragen worden ingegaan in paragraaf 8.1.

6 WERKWIJZE

Afb. 5.

Links plangebied Heikantsestraat 65 met de lokatie van de werkputten op topografische ondergrond rechts geprojecteerd op luchtfoto voor de sloop in 2010.

Het veldwerk is op 25 en 26 november 2014 uitgevoerd door medewerkers van de afdeling Ruimte van de gemeente Breda. In totaal is er een oppervlakte van 320 m² archeologisch onderzocht. Omdat er in de eerste drie werkputten al veel sporen werden aangetroffen is werkput drie uitgebreid en zes meter langer gemaakt dan gepland en werden ten zuiden van werkput één, twee extra putjes aangelegd (werkput vier en vijf) en werd er haaks op put twee een verbinding gemaakt tussen werkput twee en drie (afb. 5). Deze uitbreiding was als optie opgenomen in het PvE. De uitbreiding is overlegd met en goedgekeurd door dhr Peters (bevoegd gezag gemeente Breda). In totaal is 16 procent van het plangebied onderzocht.

Bij de aanleg van de werkputten is de bovengrond afgegraven tot in de top van de C-horizont, het niveau waarop de grondsporen goed zichtbaar waren. Het archeologische vlak is in de zes werkputten aangelegd op een diepte variërend van 2,10 tot 2,38 + NAP, dit is ongeveer 50 tot 80 centimeter onder het maaiveld. Het vlak is aangelegd met behulp van een graafmachine met gladde bak. De vlakken

zijn gefotografeerd en vervolgens ingemeten met de robotic total station. De vlakhoogtes en maaiveldhoogtes zijn om de vijf meter gemeten. Alle sporen zijn gecoupeerd, en de archeologisch relevante sporen zijn afgewerkt. Om de tien meter zijn de profielen met een breedte van één meter gedocumenteerd en wanneer dit relevant was zijn de profielen over een grotere breedte afgestoken en gedocumenteerd. Het meetsysteem is via hoofdmeetpunten binnen het plangebied nauwkeurig gekoppeld aan het Rijksdriehoeksnet. De hoofdmeetpunten werden ingemeten door landmeters van de gemeente Breda. Tijdens het onderzoek is gewerkt conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.3) en het Programma van Eisen (Craane en Peters 2014-32).

7.1 Ondergrond en stratigrafie

De bodemopbouw is in dertien profielkolommen gedocumenteerd. In de werkputten is een A-C profiel of een A-B-C profiel aangetroffen. Bovenop de A-horizont (S 990,991) was in de werkputten 1, 2, 3 en 6 nog een verstoorde laag (S 999) aanwezig. De verstoorde laag was 50 tot 60 centimeter dik. Bovenop de C-horizont (S 950) die hier bestond uit geel matig siltig zand, was een esdek (S 990) aanwezig, dat bestond uit bruin matig siltig zand. In enkele profielen was een verploegd esdek (S 991 Ap-horizont) te zien waarin het esdek vermengd is geraakt met de C- of B- horizont. Soms waren hierin nog duidelijke spitsporen te herken-

Afb. 6.
Profiel 3 uit werkput 3.
Met daarin duidelijke
spitsporen aan de onder-
kant van S 990.

nen (afb. 7). Op enkele plekken was er op de C-horizont nog een restant van een inspoelingslaag te herkennen bestaande uit bruin/oranje matig siltig zand. Dit kreeg het spoornummer S 951 (B-Horizont). In diepere coupes werd duidelijk dat er

verschillende stuifzand laagjes aanwezig waren op het terrein. Daaraan werden nog de laagnummers S 952 en S 953 gegeven.

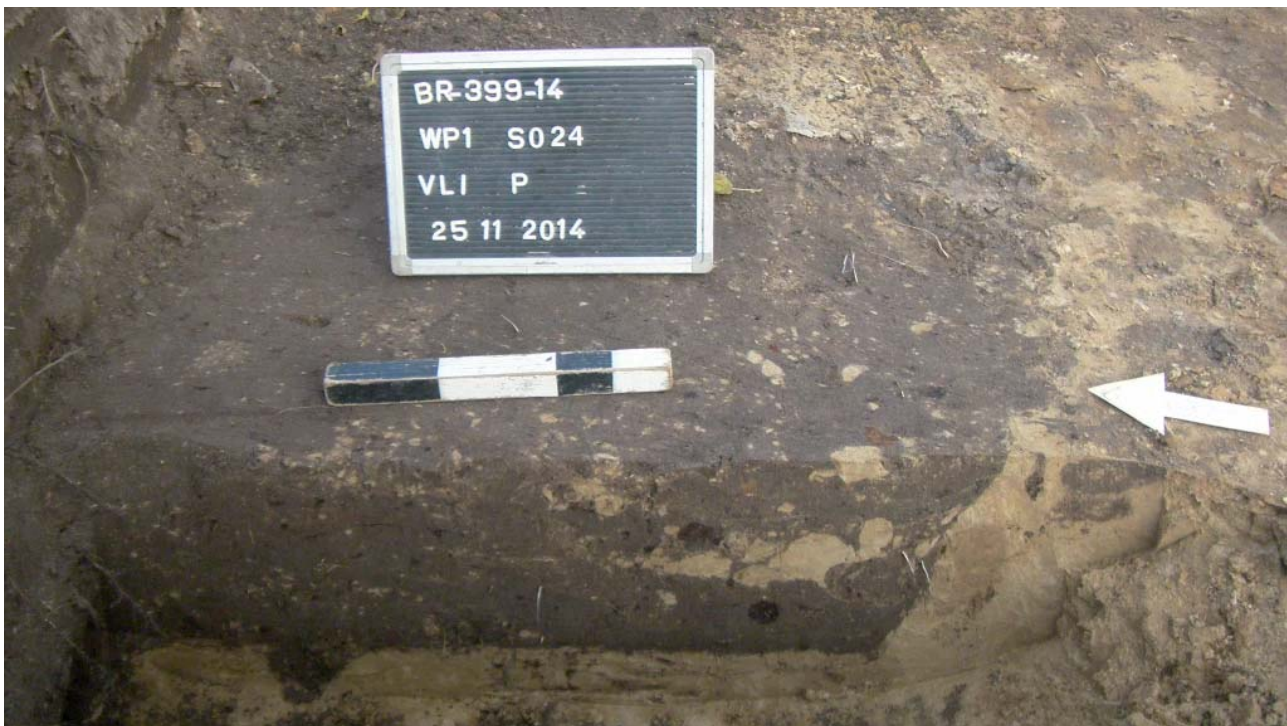
7.2 Sporen

Er zijn tijdens het inventariserend veldonderzoek 56 spoornummers uitgedeeld. Hiervan zijn twee sporen komen te vervallen omdat ze na couperen natuurlijk bleken te zijn. Er zijn zes nummers uitgedeeld aan lagen (S 950 t/m 953, 990 en 991). Vier spoornummer zijn gegeven aan verstoringen (S 006, 007, 018 en 999). De verstoringen liggen ongeveer op de plaats waar de voormalige bebouwing heeft gestaan. Zeven nummers zijn uitgedeeld aan verschillende spitsporen S 010 t/m 014 en 046 + 053. Er zijn drie kuilen (S 024, en 042) gevonden en de overige 37 sporen waren allemaal paalsporen waarvan tien nog met een kern.

Kuilen

In werkput 1 en 4 zijn drie kuilen gevonden. Twee grote kuilen (S 024 en 042) lagen beide maar gedeeltelijk in de werkputten. De kuilen zijn afgerond vierkant van vorm en minimaal 1.30 meter breed. In de doorsnede van beide kuilen is te zien dat ze een platte onderkant hebben en in één keer zijn opgevuld met donker-grijs geel gevlekt zand. Er is geen vondstmateriaal in deze kuilen gevonden waardoor een datering op basis van de vondsten niet mogelijk is. Op het terrein is geen vondstmateriaal gevonden dat ouder is dan de nieuwe tijd C. De functie van deze kuilen is niet meer te achterhalen.

Afb. 7.
Coupefoto kuil S 024

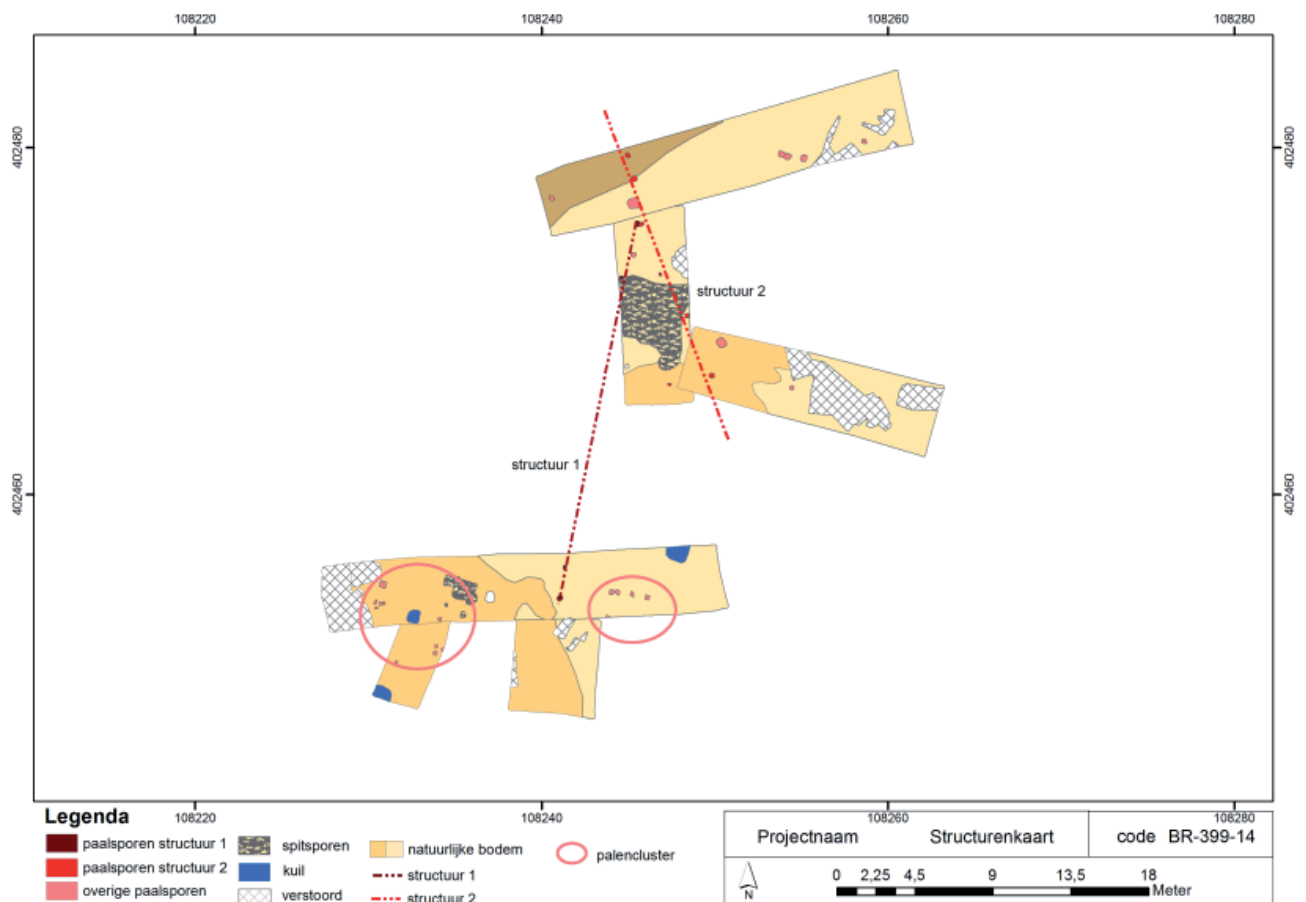

In een derde kuil S 008 was een kip begraven. Het botmateriaal dat hierin is aangetroffen behoorde tot één individu. Op het botmateriaal zijn geen slacht- of snijsporen gevonden. Deze kip is dus niet gegeten maar in haar geheel begraven. Ook dit spoor kan op basis van de context in de nieuwe tijd C worden gedateerd.

Afb. 8.
Foto kip in coupe S 008

Afb. 9.
Structurenkaart, met
palenrijen, palenclusters,
spitsporen en kuilen.

Paalsporen

Er zijn 37 paalsporen gevonden waarvan er bij tien nog een kern aanwezig was. Bij de aanleg van de eerste drie werkputten zijn veel kleine paalsporen gevonden. Door het aanleggen van drie extra putten is geprobeerd om duidelijk te krijgen tot wat voor structuur de paalsporen behoren. Er werden nog meer paalsporen gevonden maar er konden maar twee structuren worden onderscheiden. Deze structuren zijn beide palenrijen die als afrastering hebben gediend vanaf de tijd dat hier een boerderij stond die na 1922 is gebouwd en in ieder geval op een kadastraal kaart van 1935 staat afgebeeld. De palen met de spoornummers 015, 016, 048 en 051 behoren tot deze afrastering (structuur 1). Deze rij ligt parallel aan de westelijke gevel van de voormalige boerderij en stopt bij de voormalige schuur (afb. 11). Hieruit kan geconcludeerd worden dat de afrastering pas is aangelegd na de bouw van de schuur (ergens tussen 1947 en 1958). Een tweede rij paalsporen S 035, 034, 052, 049, 045 en 027 (structuur 2) ligt net iets anders georiënteerd en ligt gedeeltelijk onder de schuur. Deze afrastering zal in gebruik zijn geweest voordat de schuur gebouwd werd. In de coupe van de paalsporen S 052 en 051 is ook te zien dat S 052 doorsneden wordt door S 051, wat bevestigt dat de palenrij structuur 1 jonger is dan palenrij structuur 2. Uit S 051 komt een fragment industrieel vervaardigd aardewerk.

Naast deze palenrijen zijn er twee duidelijke paalsporenclusters te onderscheiden. Een cluster in de westkant van werkput 1 en een gedeelte van werkput 4. Tot dit cluster behorend de paalsporen S 001, 002, 003, 004, 005, 009, 037, 038, 039, 040 en 041. Deze paalsporen hebben mogelijk samen een bijgebouw gevormd waarvan de exacte vorm niet meer te achterhalen is. De kuil waarin de kip begra-

Afb. 10.
**Coupefoto S 051 links en
052 rechts.**

Afb. 11.
Structurenkaart geprojecteerd op luchtfoto 2010.

ven was ligt in het midden van dit palencluster. Dit bijgebouw heeft waarschijnlijk bij het erf gehoord en is daarom in de nieuwe tijd C te dateren.

Een tweede cluster paalsporen ligt aan de oostzijde van werkput 1 en hiertoe worden de paalsporen 019 t/m 023 gerekend. Waarschijnlijk horen deze paalsporen ook tot een bijgebouw. De structuur van dit bijgebouw en de functie ervan was niet meer te herkennen. Dit bijgebouw heeft waarschijnlijk ook tot het erf behoord en is daarom ook in de nieuwe tijd C te plaatsen.

De bijgebouwen waren geen grote structuren zoals een boerderij of grote schuur maar waren waarschijnlijk kleine bouwsels zoals een kippenhok of klein schuurtje.

Spitsporen

In werkput 1 en 6 zijn clusters spitsporen gevonden. In werkput 1 hebben de spitsporen de spoornummers 010 t/m 014 gekregen. In werkput 6 hebben de spitsporen de spoornummers 046 en 053 gekregen. Ook deze spitsporen worden in verband gebracht met het erf uit de nieuwe tijd C, op deze lokaties hebben waarschijnlijk moestuintjes gelegen.

7.3 Vondsten

Er zijn 13 vondstnummers uitgedeeld aan in totaal 63 fragmenten (1815 gram). De aangetroffen vondstcategorieën zijn bouw materiaal (16), keramiek (2), dierlijk bot (34), ijzer (4), klei pijp (2), natuursteen (5).

De fragmenten bouw materiaal waren voornamelijk rode/roze baksteenfragmenten, mortelfragmentjes en één stuk grijze dakpan. Het aardewerk was industrieel vervaardigd, wit en afkomstig van een bord en een kop. De twee kleipijpfragmenten waren twee stukjes pijpensteel uit de 19e eeuw. En de ijzerfragmenten betroffen ijzeren nagels. De nagels zijn niet bewaard en afgestoten. Het natuursteen bestond uit stukjes steenkool, leisteen en grind. Alle vondsten zijn te dateren in de nieuwe tijd C (1850-heden).

8

CONCLUSIE

Afb. 12.
**Plangebied Dreef
op topografische onder-
grond**

De bodemopbouw in het plangebied bestond grotendeels uit een A-C profiel, op enkele plaatsen was de B-horizont nog aanwezig. In alle werkputten was de bovenste 50 á 60 centimeter verstoord. Er zijn 6 werkputten aangelegd waarin 56 sporen zijn aangetroffen. Het merendeel van de sporen waren paalsporen maar er zijn ook twee kuilen, een dierbegraaving en spitsporen gevonden. Alle sporen en vondsten dateren in de nieuwe tijd C (1850-heden) en houden verband met het boerderijerf dat vanaf ongeveer de jaren '30 van de vorige eeuw op dit terrein heeft gelegen. Er zijn twee palenrijen en twee clusters paalsporen uit deze periode gevonden.

8.1 Beantwoording onderzoeksvragen

In deze paragraaf zullen de gebiedsspecifieke onderzoeksvragen uit het PvE worden beantwoord. Het bleek niet mogelijk om de algemene onderzoeksvragen uit het PvE te beantwoorden.

Hoe is de bodemopbouw in het gebied (tevens eventueel door middel van boringen in kaart te brengen)?

De bodemopbouw in het plangebied bestond grotendeels uit een A-C profiel, op enkele plaatsen was de B-horizont nog aanwezig. En op andere plekken was er een Ap-horizont te zien.

Zijn er sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aanwezig?

Er zijn geen sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aangetroffen.

Zijn er sporen uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?

Er zijn geen sporen uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aangetroffen.

Zijn er sporen van ontginning aanwezig?

Er zijn geen ontginningssporen aangetroffen.

Is er sprake van een esdek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?

Ja, er is op verschillende plaatsen een esdek aangetroffen. Dit esdek bestond uit bruin matig siltig zand. In enkele profielen was een verploegd esdek Ap-horizont) te zien waarin het esdek vermengd is geraakt met de C- of B- horizont.

Zijn er sporen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van de bewoning?

Nee, er zijn geen sporen of vondsten gevonden die wijzen op middeleeuwse oorsprong van bewoning.

Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?

Nee, er zijn geen sporen van oudere infrastructuur aanwezig.

Is er bebouwing aanwezig?

Ja, er zijn verschillende clusters paalsporen gevonden die wijzen op bebouwing. Dit zijn geen grote structuren zoals boerderijen of grote schuren geweest. Er konden geen herkenbare structuren uit de palenclusters worden gehaald maar waarschijnlijk zijn dit kleine bijgebouwen geweest zoals een kippenhok of klein schuurtje. Deze bijgebouwen hebben gestaan op het erf behorende tot de 20ste eeuwse boerderij.

Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd? Zijn er sporen van een legerkamp, of omwalling?

Nee, er zijn geen aanwijzingen voor activiteiten uit de Tachtigjarige oorlog gevonden.

Zijn er nog andere (bewonings)sporen?

Er zijn twee palenrijen gevonden die delen van het erf hebben afgerasterd. Ook zijn er twee kuilen, een begraving van een kip en verschillende spitsporen clusters gevonden. Al deze sporen houden verband met het boerderijerf dat hier gestaan heeft vanaf de jaren '30 tot 2010.

Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?

Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn vondsten en sporen aangetroffen behorende bij de laatste bewoning op het terrein. De boerderij met bijgebouwen die hier gestaan hebben zijn in de jaren '30 van de vorige eeuw gebouwd en is in 2010 afgebroken. De sporen en vondsten zijn goed geconserveerd en van goede kwaliteit, dit komt door de geringe ouderdom ervan. Alle sporen en vondsten zijn gedateerd in de nieuwe tijd C (1850-heden).

Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

De informatie waarde van de aangetroffen sporen is laag en de fysieke kwaliteit scoort middelhoog maar dit komt door de geringe ouderdom. De waardering van de vindplaats wordt nadere toegelicht in hoofdstuk 9.

9

WAARDERING EN AANBEVELING

Er is een vindplaats aangetroffen, deze wordt gewaardeerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.3 (KNA 3.3). Dit waarderingsproces vindt plaats in een aantal stappen:

1. Waardering op basis van belevingsaspecten, waardering op basis van schoonheid en herinneringswaarde.
2. Waardering op basis van fysieke criteria, waardering op basis van gaafheid en conservering.
3. Waardering op basis van inhoudelijke criteria, waardering op basis van zeldzaamheid, informatie waarde, ensemblewaarde en representativiteit.

waarden	criteria	scores
beleving	schoonheid	n.v.t.
	herinneringswaarde	n.v.t.
fysieke kwaliteit	gaafheid	2
	conservering	2
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid	1
	informatie waarde	1
	ensemblewaarde	1
	representativiteit	n.v.t.

Tabel 1
Scoretabel waardestelling uit de KNA 3.3 waarbij 1 de laagste waarde en 3 de hoogste waarde is

1. De criteria schoonheid en herinneringswaarde zijn alleen van toepassing op de archeologische vindplaatsen die nog zichtbaar zijn in het landschap. Hier is dat niet het geval daarom is de belevingswaarde niet van toepassing op het onderzochte terrein.
2. De criteria gaafheid en conservering krijgen een middelhoge score. Er zijn sporen en vondsten aangetroffen die goed geconserveerd en gaaf waren, maar deze zijn allen in de nieuwe tijd C te dateren.
3. De criteria zeldzaamheid en informatiewaarde en ensemblewaarde krijgen een lage score. de aangetroffen sporen verschaffen geen nieuwe inzichten in de bewoningsgeschiedenis van dit gebied.

Op basis van bovenstaande resultaten wordt geadviseerd het plangebied zoals aangegeven middels het blauwe kader in afbeelding 1 (Hoofdstuk 2) , vrij te geven voor wat betrefet archeologie.

Dit advies is in het selectiebesluit van de gemeente Breda van 4 december 2014 overgenomen.³

De directe omgeving van het plangebied kent deels een hoge en deels een middelhoge archeologische verwachting en dient bij voorgenomen bodemingrepen archeologisch onderzocht te worden. Tot slot merken we op dat dit archeologisch onderzoek geen 100% garantie geeft dat er geen archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Wanneer er bij het ontgraven van het terrein toch nog archeologische sporen aan het licht komen, dienen deze volgens de Monumentenwet 1988 binnen drie dagen te worden gemeld bij het de afdeling ruimte van de gemeente Breda.

Centraal College van Deskundigen, 2013. *Kwaliteitsnorm nederlandse Archeologie, versie 3.3*, Gouda.

Bles, B.J. en R. Visschers, 1983. *Bodemkaart van Nederland schaal 1 : 50 000. Toelichting bij de herziene uitgave van blad 50 West Tilburg*, Stiboka, Wageningen.

Leenders, K.A.H.W., 2006. *Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda*, Breda.

Peters, F.J.C. en M.L. Craane, 2014. *Programma van Eisen Breda. Prinsenbeek Heikantsestraat 65 2014/32*, Breda.

Peters, F.J.C. en M.L. Craane, 2014. *Selectiebesluit archeologie Prinsenbeek Heikantsestraat 65 (2014/35)*, Breda.

Teekens, P. C., 2009. Bureauonderzoek voor een locatie aan de Dennenweg nr. 9 te Prinsenbeek (gem. Breda, Noord-Brabant). *Archeologische Rapporten Oranjewoud 2008/69*, Heereveen.

Websites

<http://archis2.archis.nl>

Noten

1. Peters en Craane 2014.
2. Leenders 2006.
3. Peters en Craane 2014, selectiebesluit.

Bijlage 1: Onderzoeksthema's en vraagstellingen

Zoals in paragraaf 5.2 staat vermeld dient er naast de gebiedsgerichte onderzoeksvragen ook aandacht te worden besteed aan onderstaande onderzoeksthema's en vraagstellingen die vanuit het totale archeologisch onderzoek in Breda-West zijn vertaald.

Landschap

- Hoe zag de paleogeografie er uit? Wat is de geomorfologische achtergrond van het huidige landschap? Wat is de hydrologische ontwikkeling in het gebied?
- Welke ontwikkelingen van het landschap en het milieu vonden gedurende deze periode plaats en welke invloeden hadden deze op het leefmilieu van de mens?

Bodem

- Tot op heden bestaat nog geen compleet beeld van de bodemopbouw in het centrum van Breda. Dit is onder andere het gevolg van het feit dat in de loop van de late middeleeuwen de mens op grote schaal het natuurlijk landschap heeft aangepast door middel van ophogingen. Enerzijds lijkt het landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben bij het uitkiezen van de oudste nederzettingen van Breda, anderzijds heeft men aan het eind van de 13e eeuw en het begin van de 14e eeuw op grote schaal de natuurlijke loop van de Mark teruggedrongen ten behoeve van uitbreiding en verdichting van de middeleeuwse kern. Ook bij de aanleg van de stadsverdediging lijkt het reliëf en landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben. Informatie over de exacte wisselwerking tussen het natuurlijk landschap en de ontwikkeling en inrichting ligt op veel plaatsen in het bodemarchief opgeslagen.
- Archeologisch onderzoek naar het gebruik en de functie van beekdalen in het verleden heeft tot nu toe op kleine schaal plaats gevonden. Om beter inzicht te verkrijgen in de relatie en interactie tussen mens en beekdalen is het van belang de bodemopbouw en processen van bodemvorming in beekdalen beter in kaart te brengen.
- De hoger gelegen dekzandruggen zijn van oudsher geliefde plaatsen voor de mens om zich te vestigen. De ontwikkeling van cultuurlagen en esdekken is een belangrijk onderdeel van het archeologisch onderzoek. Op basis van deze ontwikkelingen kan een beter inzicht worden verkregen in het gebruik, de functie en betekenis van het landschap voor de mens.
- In Breda komen niet alleen pleistocene zandgronden voor die worden aangeduid als het Hoge, in het noordelijke deel van Breda komen holocene afzettingen voor, het Lage. In dit deel van Breda komen moeren (veengebieden),

dalletjes, dijken, beemden en donken voor. Vooral de beemden zijn een kenmerkend onderdeel van het Lage en werden als grasland werden in het verleden extensief gebruikt als hooilanden en voor het weiden van vee. De functie van en de relatie tussen het Lage en de mens is nog niet intensief onderzocht.

Flora/fauna

- Wat was de aard van de begroeiing van het landschap gedurende de periode late prehistorie tot en met de middeleeuwen en welke invloeden had deze op de leefwijze van de mens?
- Welke wilde dieren kwamen in de vrije natuur in de omgeving van de nederzetting en de nederzetting zelf voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Welke gedomesticeerde dieren kwamen in de omgeving van de nederzetting en in de nederzetting zelf voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Het verkrijgen van informatie over de lange termijnontwikkeling van de vegetatie in de regio; de verhouding tussen de gebruikte en niet-gebruikte ruimte; de agrarische economie; de voedsel economie; het gebruik van ruimte in huizen en op erven.

Bewoning / Nederzetting

- Zijn er nederzettingssporen op het terrein aanwezig en welke datering hebben zij? Geef, indien mogelijk, een fasering binnen de nederzetting.
- Hoe is de bewoning gestructureerd – losse erven of geconcentreerde bewoning? Is het mogelijk complete erven op dit terrein uit enige periode te onderzoeken?
- Wat is de verklaring voor de locatiekeuze ten opzichte van het 'natuurlijke' landschap en indien mogelijk het cultuurlandschap?
- Welke relatie is er te leggen tussen eventueel in tijd opvolgende elementen in het landschap (bv nederzettingssporen en begravingen uit uiteenlopende perioden)?
- Is er een koppeling mogelijk tussen de archeologische en de historische gegevens en archieven en welke relevantie of betekenis heeft dit?

Verkaveling

- Zijn er sporen van verkaveling in het terrein, en zo ja wat is de aard en de wijze van aanleg van de verkaveling (sloten, greppels, afrastering, etc.)?
- Wat is de vorm van de verkaveling en omvang van de omgrensde percelen, zowel binnen als buiten een eventuele nederzetting?
- Welke relatie is er te leggen tussen de perceelgrenzen en de vroegste kadasterkaarten?
- Waarvoor zijn de kavels gebruikt?

Infrastructuur

- Komen er in het gebied sporen van paden, wegen en voorden voor en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?

- Komen er in het gebied waterbeheerstructuren voor zoals dijken, gemalen, stuwen en (afwatering)sloten en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Wat is de relatie tussen de gebouwen en de diverse elementen van de infrastructuur?
- Wat is de relatie tussen de vormen van infrastructuur en de historische gegevens over paden en wegen?

Vestingbouw

- Zijn in het onderzoeksgebied sporen van vestingbouw of linies (onverstoord) aanwezig?
- Welke fasen uit de vestingbouw zijn op het terrein aanwezig?
- Zijn de sporen van vestingbouw te koppelen aan de vestingkaarten (uitgave gemeente Breda 2008)?

Complextype/Ensemble

- Hoe kan de locatie beschreven worden in termen van ensembles van sporentypen en -clusters? Het gaat erom ensembles te typeren opgebouwd vanuit de meest eenvoudige vorm tot de meest samengestelde vorm. Deze getypeerde (representatieve of juist uitzonderlijke) ensembles hebben de functie van bouwsteen in de beschrijving van de aard van het gehele complextype.
- Het verkrijgen van inzicht in de lange termijnontwikkeling van de bewoning in de regio en daaraan gerelateerd het gebruik van de ruimte.
- Inzicht krijgen in de begrenzing en het karakter van de bewoningssporen; inzicht krijgen in de ruimtelijke en chronologische relatie tussen bewoningssporen uit verschillende perioden; vraagstukken omtrent continuïteit en discontinuïteit in bewoning beantwoorden; inzicht krijgen in de functie en het gebruik van zones in het landschap, bijvoorbeeld de situering van “site” en “off-site”, nederzetting en grafvelden, dekzandrug en beekdal.

Bijlage 2: Sporenlijst

Put	Spoor	Spooraard	Begin per	Eind per	Nap onder	Nap boven	Opmerking
1	001	PGK			2.19	2.28	via RTS
1	002	PK			2.16	2.28	via RTS
1	003	PK			2.17	2.29	via RTS
1	004	PK			2.17	2.29	via RTS
1	005	PGK			1.84	2.3	paalkuil met paalkern en uitgraafkuil
1	006	VERST	NTC	NTC		2.31	= S 999
1	007	VERST	NTC	NTC		2.3	= S 999 met plastic
1	008	KL			2.06	2.26	met dierbegraving (kip??) in vlak als één spoor gezien maar bleek uit twee paalkuilen te bestaan , ander spoor is S 037
1	009	PK			2.09	2.21	via RTS
1	010	SS			2.15	2.19	via RTS
1	011	SS			2.04	2.16	via RTS
1	012	SS			2.14	2.18	
1	013	SS			2.14	2.18	
1	014	SS			2.1	2.14	via RTS
1	015	PK			1.92	2.1	via RTS
1	016	PK			2.06	2.12	via RTS
1	017	NAT				2.14	mollengangen
1	018	VERST				2.1	= S 999 in wp 5
1	019	PK			1.98	2.1	via RTS
1	020	PK			2.01	2.13	via RTS
1	021	PK			2.08	2.14	via RTS
1	022	PK			1.99	2.13	via RTS
1	023	PK			2.01	2.11	via RTS
1	024	KL			1.86	2.08	via RTS
1	950	LG					C-horizont
1	951	LG					C-horizont
1	990	ES					esdek
1	999	VERST					recente verstorning
2	025	PK			2.03	2.17	via RTS
2	026	PGK			1.7	2.18	via RTS
2	027	PK			2.02	2.18	via RTS
2	950	C					via RTS
2	951	LA					via RTS
2	991	LG					restant esdek?
2	999	VERST					via RTS
3	028	PGK			2.05	2.21	via RTS
3	029	PGK			2.01	2.13	via RTS
3	030	PK			2.06	2.12	via RTS
3	031	PGK			2	2.12	via RTS
3	032	PK			1.95	2.21	alleen in profiel 1 gezien, niet in het vlak
3	033	PK	NTC	NTC	1.59	2.09	via RTS
3	034	PGK			1.66	2.07	via RTS

Put	Spoor	Spooraard	Begin per	Eind per	Nap onder	Nap boven	Opmerking
3	035	PK			1.99	2.06	via RTS
3	036	PK			1.95	2.03	via RTS
3	950	C					via RTS
3	952	LA					via RTS
3	990	LG					esdek, A-horizont
3	991	LG					esdek, A-horizont
3	999	VERST					via RTS
4	038	PK			2.07	2.27	via RTS
4	039	PK			2.21	2.27	via RTS
4	040	PK				2.27	via RTS
4	041	PK			2.04	2.28	via RTS
4	042	KL			2	2.38	via RTS, coupe in profiel 1
4	951	C					via RTS
4	999	VERST					
5	950	C					via RTS
5	951	C					via RTS
5	991	LG					
5	999	VERST					via RTS
6	043	PK			2.08	2.22	via RTS
6	044	NAT				2.21	mollengangen
6	045	PGK			2.14	2.28	via RTS
6	046	SS				2.27	in S 053
6	047	PK			1.79	2.23	via RTS
6	048	PGK			2.07	2.19	via RTS
6	049	PK			1.96	2.18	via RTS
6	050	PK			2.02	2.14	via RTS
6	051	PGK	NTC	NTC	1.94	2.16	via RTS
6	052	PK			2.1	2.16	via RTS
6	053	SS			2.17	2.27	spitsporen zone, ligt onder esdek S 990
6	950	C					via RTS
6	951	C					via RTS
6	990	LG					esdek
6	991	LG					
6	999	VERST					via RTS

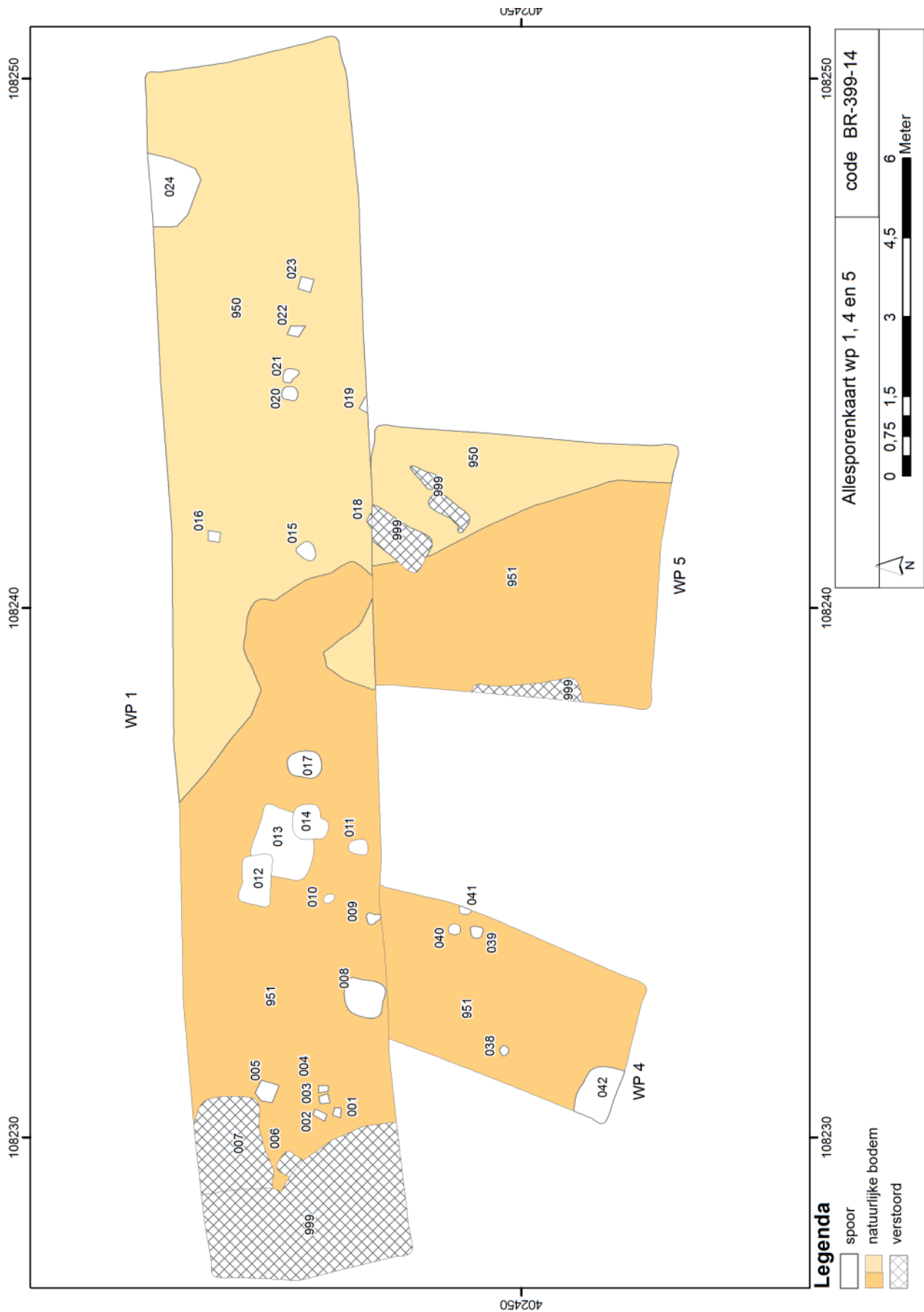
Bijlage 3: vondstenlijst

Vondstnummer	Put	Vlak	Spoor	Spooraard	Vulling	Categorie	Subnr	Subcategorie	Aantal	Gewicht	Begin per	Eind per	Opmerking
BR-399-14.001BWM	2	1	025	PK	1	BWM			2	65.9			2 x fragm gemarmerde bakst geel/rood
BR-399-14.002BWM	2	1	026	PGK	2	BWM			3	35			3 x fragm rode bakst
BR-399-14.003BWM	3	1	028	PGK	1	BWM		baksteen	3	22			3 x fragm baksten 1 x rood 2 x roze
BR-399-14.004BWM	3	1	031	PGK	1	BWM			1	12.1			1 x fragm rood
BR-399-14.005BWM	3	1	033	PK	1	BWM			3	584.8			3 x fragm rode bakst
BR-399-14.005CER	3	1	033	PK	1	CER			1	3.1	NTC	NTC	fragm industrieel wit kop
BR-399-14.005MTL1	3	1	033	PK	1	MTL	1		1	123.6			ijzer, AFGESTOTEN
BR-399-14.005MTL2	3	1	033	PK	1	MTL	2		1	21.3			ijzer, nagel, AFGESTOTEN
BR-399-14.005MTL3	3	1	033	PK	1	MTL	3		1	507.8			ijzer, fragm, AFGESTOTEN
BR-399-14.005PYP	3	1	033	PK	1	PYP			2	5.3	NT	NT	
BR-399-14.006STN	3	1	034	PGK	1	STN			1	2.7			verbrande leisteen
BR-399-14.007BWM	3	1	036	PK	1	BWM			1	89			1 x fragm rode bakst
BR-399-14.008BWM	1	1	008	KL	1	BWM			2	10.7			1 x fragm rode bakst
BR-399-14.008FAU	1	1	008	KL	1	FAU		eco, bot: vogel	34	22.3			alle botjes behoren tot één kip
BR-399-14.008STN	1	1	008	KL	1	STN		natuursteen	1	0.6			verbrand natuursteen
BR-399-14.009CER	1	1	015	PK	1	CER			1	29.7			fragm industrieel wit bord
BR-399-14.010BWM	6	1	043	PK	1	BWM			2	5.7			1 x fragm rode bakst en 1 x fragm mortel
BR-399-14.011MTL1	6	1	047	PK	1	MTL	1		1	259.1			ijzer, AFGESTOTEN
BR-399-14.011STN	6	1	047	PK	1	STN			1	21.4			natuursteen wit kalkachtige buitenkant.
BR-399-14.012STN	6	1	045	PGK	1	STN			1	0.6			steenkuol
BR-399-14.013BWM	6	1	051	PGK	1	BWM		dakpan	1	56.6	NTC	NTC	grijze dakpan
BR-399-14.013STN	6	1	051	PGK	1	STN			1	2.7			zwart steenkuol achtig

Bijlage 4: aardewerkinventarisatielijst

Vondstnr	Put	Spoor	Spooraard	Vulling	Betrouw- baarheid	Datering	Periode begin	Periode eind	Baksel	Aantal	Gewicht	Wand	Rand	Bodem	Opmerking
BR-399-14.005	1	033	paalkuil: grondspoor kuil voor	1	Betrouwbaar	19B-20	NTC	NTC	Industrieel	1	3	1			fragment kop
BR-399-14.009	1	015	paalkuil: grondspoor kuil voor	1	Betrouwbaar	19B-20	NTC	NTC	Industrieel	1	30			1	fragment bord volledig wit

Bijlage 5: Allesporenkaart werkput 1, 4, en 5

Bijlage 6: Allesporenkaart werkput 2, 3, en 6

